

בו לחירות. ויש חולקים, לפי שהחליפין אינם מתורת 'כסף'. (עריטב"א כאן. וע"ע: דברי יחזקאל לט,ה).

דפים כב — כג

מז. גר שמת ואין לו יורשים — מה דינם של עבדיו הכנענים, קטנים וגדולים?

גר שמת ואין לו יורשים; אם בשעת מיתה לא החזיק ישראל אחר בעבדיו — קנו עצמם בני חורין. לדברי חכמים אין חילוק בין עבדים גדולים לקטנים. ולדברי אבא שאול, גדולים קנו עצמם בני חורין, קטנים — כל המחזיק בהם זכה. [רבי יהושע בן לוי פסק הלכה כאבא שאול. ורבי יוחנן סבר אין הלכה כאבא שאול. גטין לט].

קדם ישראל והחזיק בעבדים קודם המיתה, בין בגדולים בין בקטנים — זכה בהם בשעת המיתה. וכן נהג מר זוטרא בפטירת רבי יהודה הנדואה הגר.

א. כן פרש"י. ור"י מפרש שלחכמים אין מועילה החזקה בעבדים אפילו בשעת מיתה, שלדעתם מיתת האדון כגט שחרור היא, שאין אחר יכול לזכות בעבד. אבל לאבא שאול מועילה תפיסה בעבדים, בגדולים — בשעת מיתה דוקא, ובקטנים — אפילו לאחר מיכן. ורבנו תם פירש שאפילו לאבא שאול, אין מועילה תפיסה בעבדים גדולים בשעת מיתה. רק בקטנים שאין להם יד לזכות בעצמם, מועילה תפיסה, ואפילו לאחר מיתה. ב. רבנו תם פסק כאבא שאול, שהלכה כרבי יהושע בן לוי במחלוקתו עם רבי יוחנן.

דף כג

מח. א. יציאת עבד כנעני בכסף ובשטר — כיצד?

ב. עבד כנעני, מהו שיעשה שליח לקבל גטו מיד רבו?

ג. האם יכול עבד לקבל גט עבור עבד אחר מיד רבו של חברו?

ד. האם יש קנין לעבד בלא רבו ולאשה בלא בעלה?

א. נחלקו תנאים באופני יציאת עבד כנעני בכסף ובשטר, ושלוש מחלוקות בדבר; לפי דעה אחת יוצא בכל אופן. לדעה אחרת יוצא רק על ידי אחרים. ולדעה שלישית, בכסף על ידי אחרים בלבד, ובשטר על ידי עצמו בלבד, וכפי שיתבאר; —

לדברי רבי מאיר, עבד כנעני יוצא בכסף על ידי אחרים, שנותנים כסף לרבו לשחררו, ואפילו שלא מדעתו, [שאעפ"י שסובר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות, והלא אין חבים לו לאדם שלא בפניו, אעפ"י כקבלת רבו היא הגורמת השחרור ואין האחרים הללו חבים לו. רבא. או מטעם זה: הואיל וכסף קונה אותו בעל כרחו, כמו כן מקנה אותו לעצמו בע"כ. אביי]. אבל לא על ידי עצמו, כי סובר רבי מאיר אין קנין לעבד בלא רבו.

לדברי רבנו תם (כד.), לרב ששת אפשר שאחרים יתנו כסף לעבד על מנת שיצא בו

לחירות, והעבד נותנו לרבו ויוצא. אפילו לרבי מאיר.

ויוצא בשטר על ידי עצמו — שרבו נותן לו השטר, ואף על פי שיד העבד כיד רבו — גטו וידו באים כאחת, נמצא שעם קבלת הגט יש לו יד לזכות בגט. אבל לא על ידי אחרים — שאינם יכולים לזכות עבורו שטר שחרור שלא מדעתו, כי חוב הוא לו לצאת לחרות.

לדברי חכמים, יוצא בכסף בין על ידי אחרים בין על ידי עצמו, כי יש קנין לעבד בלא רבו, ובלבד שינתן לו הכסף על ידי אחרים באופן שרבו אינו זוכה בו, כדלהלן. וכן בשטר, בין על ידי אחרים, שזכות הוא לו לעבד לצאת לחירות, בין על ידי עצמו — שגטו וידו באים כאחת.

הלכה כחכמים (עפ"י רמב"ם עבדים ה; תוס' גטין יג. ד"ה עבדא). היה העבד עומד וצווח שאינו רוצה לצאת — לדעת הרמב"ן והריטב"א, וכן מבואר בתוס', אף לחכמים אין מועילה נתינת שטר על ידי אחרים, שהרי אין זו זכות עבורו. והרשב"א רצה לחדש שאפילו בעל כרחו מועילה קבלת אחרים, שזכות גמורה היא לו לצאת [ואין זה דומה לזכיית ממון שאינה זכות גמורה, שהרי שונא מתנות יחיה], וגם כדי שלא יהא הרב נפסד, וכשם שיוצא בעל כרחו כך זכין לו בעל כרחו. המחנה-אפרים (זכיה ומתנה ו) הכריע כסברת הרשב"א, שזכות גמורה אין מועיל עומד וצווח אחר כך. (וע' גם בשו"ת חתם סופר יו"ד רנג). והרבה אחרונים תמחו על כך, שאף הרשב"א לא סמך על סברתו זו. (ע"ע מהרי"ט אלגזי בכורות פ"א ז; עונג יום טוב קי; עין יצחק נה,ה ואה"ע א; משיב דבר ח"ד מב; מנחת שלמה ח"ג קלג,ט. וע"ע בבאור דברי הרשב"א בארוכה בברכת שמואל יד).

ובכסף על ידי אחרים, אף להרמב"ן מועילה נתינתם בעל כרחו, כשם שמועיל הדבר לרבי מאיר, שקבלת רבו גרמה לו. ואולם הרשב"א והר"ן דייקו מדברי הרי"ף (וכדיוק זה יש לדייק בדברי הרמב"ם (עבדים ה,ב), וכן מלשון רש"י. וכמו שכתב הלחם-משנה שם) שלחכמים אין מועיל כסף ע"י אחרים בעל כרחו של עבד.

לדברי רבי שמעון בן אלעזר, יוצא בכסף ובשטר על ידי אחרים, שזכות הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו, אבל לא על ידי עצמו; בכסף לא, משום שאין קנין לעבד בלא רבו, ובשטר — לפי שאין לו יד לקבל הגט.

לפי פירוש אחד המובא בתוס', נסתפק רבה לרבי שמעון בן אלעזר, האם יוצא בשטר על ידי אחרים כאשר עומד העבד וצווח שאינו רוצה, [כי אינו מטעם שליחות], או שמא אין מועילה קבלת גט ע"י אחרים בעל כרחו. ורצה רבה לפשוט שמועיל, ודחו ראייתו.

שזה כסף לענין קניית העבד ויציאתו. (רמב"ם עבדים ה,ב).

ב. לדברי חכמים ורבי מאיר, כשם שהעבד יכול לקבל גט בעצמו, כך יכול לשלוח שליח לקבל גיטו. ולדברי רבי שמעון בן אלעזר, בתחילה נסתפק רבה בדבר, ואחר כך פשט שאין יכול לעשות שליח, מאחר והוא עצמו אינו יכול לקבל. ודחו בגמרא ראייתו.

לפי 'יש מפרשים' בתוס', לא היה ספק אם מועילה עשיית שליח, אלא השאלה היתה אם צריך לדין שליחות או אפילו עומד וצווח מועיל, וכנ"ל.

ג. שנינו בבביתא: נראים הדברים שהעבד מקבל גטו של חבירו מיד רבו של חבירו, אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד).

ד. הסיקו שלדברי הכל אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה. ואולם אם הקנה לעבד מתנה על מנת שאין לרבו רשות בה — לדברי רב ששת נחלקו בזה רבי מאיר וחכמים; לרבי מאיר לא אמר כלום וקנה הרב, ולחכמים הועיל התנאי. ולדברי רבי אלעזר, אפילו

לחכמים לא הועיל התנאי, אך אם אמר בשעת הקנאתו לו 'על מנת שתצא בו לחירות', סוברים חכמים שהועילו דבריו ויכול לצאת בכסף זה לחירות.

א. עבד שקיבל מתנה — קנאה רבו לגמרי, גוף ופירות. אבל אשה שנתנו לה מתנה, לא קנה הבעל אלא פירות (תוס').

ב. לדברי ר"י בתוס', אפילו לרבי אלעזר שאין מועילה אמירת 'על מנת שתצא בו לחירות' לרבי מאיר, יתכן שבאשה מודה שמועיל כשהקנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה.

ג. רבנו תם נקט שלרב ששת אליבא דרבי מאיר, אעפ"י שאין מועיל להתנות על מנת שאין לרב רשות, אבל מועילה התנאת 'על מנת שתצא בו לחירות'. וכן פסק (עפ"י סוגיות הגמרא בכ"מ) להלכה. וכן משמע ברמב"ם (עבדים ה,ב). אלא שלר"ת הטעם הוא כי נוקטים כרבי מאיר וקרב ששת. ולהרמב"ם פירש הכסף-משנה, הלכה כחכמים ורבי אלעזר. וכן הסכימו פוסקים רבים.

(ע' בשו"ת מהרי"ק י"ד"ה ואף כ"י). ויש מחלקים בין אשה לעבד. (ער"ן; שעה"מ נדרים ז,יז).

ד. מי שנתן לעבד מתנות והתנה עמו בגופן, שיהיו לכך וכך, כגון 'על מנת שתאכל בהם ותשתה בהם' או על מנת שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות אדון — לא קנה האדון.

(רמב"ם זכיה ג,יד. וזה כדברי הפרישה (יו"ד רסז) ודלא כה"ט"ו (סק"י) שכתב שאין מועיל זאת בעבד אלא באשה. וכבר תמה עליו בשער המלך (עבדים ה,ב) מדברי הרמב"ם המפורשים. וכן הוכיח מדברי התוס').

ה. נתנו לו מעות לעבד על מנת שיצא בהם לחירות, ולא רצה הרב לקבל — לא קנה העבד המעות, שהרי לא ניתנו לו אלא על מנת שיצא בהם לחירות. (רמב"ם עבדים ה,ב).

ו. נתן הרב מתנה לעבדו — מבוואר מדברי התוס' הרא"ש והריטב"א שלא קנה העבד, ואינו דומה לאשה דקיימא לן הנותן מתנה לאשתו קנתה. (ולענין אכילת פירות ע"י הבעל ממה שנתן לה — ע' בב"ב נא).

ואם זיכה הרב לעבד על ידי אחרים — דעת הריטב"א שאין מועיל. ומדברי הרב אלחנן המובא במרדכי משמע שמועיל. (ע' בכל זה בשער המלך עבדים ה,ב; אמרי משה כה).

דף כד

מט. מה דין תוספת חומש בפדיית אשה מעשר שני, באופנים דלהלן?

א. פודה במעות של בעלה פירות של בעלה.

ב. מעות שלו ופירות שלה.

ג. מעות שלה ופירות שלו.

ד. מעות שלה ופירות שלה.

א. אשה הפודה מעשר של בעלה במעות שלו, הריהי עושה שליחותו וחיבת להוסיף חומש ככל אדם הפודה מעשרותיו.

נפלו לה פירות בירושה; לדברי רבי מאיר שמעשר ממון גבוה הוא, אין הבעל זוכה בו כשאר נכסים שנפלו לה, והרי הם פירות שלה ואינה מוסיפה חומש, כדלהלן. ולחכמים מעשר ממון הדיוט הוא וזוכה בו הבעל כדין נכסי מלוג, הלכך מוסיפה חומש שהיא כעושה שליחותו, והרי הוא כפודה פירות שלו במעות שלו.

יתכן דוקא למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי. (ע' חזון איש).